

Vědy a filosofie

Anthony Kenny vyslovil v roce 1995 (viz český překlad 1996, FČ 44, 1996, č. 3., s. 397) názor, že „určitá disciplína zůstává filosofickou disciplínou do té doby, dokud její pojmy jsou nevyjasněné a její metody kontroverzní“. Mám za to, že v tomto pojetí jsou hned dva omyly. Především všude tam, kde pojmy zůstávají nevyjasněné, buď vůbec nejde o filosofii nebo o filosofii špatnou, vadnou. Druhý omyl spočívá v naprostém nepochopení jedné ze základních odlišností filosofie ode všech odborných věd v tom, že ve filosofii nedošlo a nemůže dojít k nějakému konsenzu v principech a východiscích. Každá věda je však na nějaký takový základní konsenzus vázána; pokud se ukáže nějaký principiální rozpor na této úrovni, je zapotřebí jej nějak zvládnout a překonat ve vědeckých diskusích – obvykle to znamená jakýsi závažný převrat v rozvoji příslušné disciplíny. Naproti tomu ve filosofii je diskuse o principech a východiscích velmi často nemožná nebo nesmyslná (smysl má jen v rámci určitého směru, určité školy apod.). Dějiny filosofického myšlení jsou především dějinami nově vytvářených koncepcí a tedy také nově vytvářených pojmů. Pojem může být po svém nasouzení kritizován jen potud, že je demonstrována vadnost jeho nasouzení (např. když se prokáže jeho vnitřní inkonsistence nebo přímo rozpornost, jeho inkompatibilita s jinými v rámci koncepce užitými pojmy apod.). Skutečná filosofická kritika se však orientuje na strategickou stránku koncepcí, a ta nevyplývá s pojmy samotných a dokonce ani z vnitřně neroupraných systémů, nýbrž je záležitostí samostatnou, byť od povahy pojmů i pojmových staveb neoddělitelnou. Některé pojmy jsou pro zvolenou strategii vhodnější a jiné méně vhodné, a proto takový filosofický stratég některé pojmy opouští a nechává ladem, zatímco jiným dává přednost nebo – při nedostatku vhodných pojmů – ustavuje pojmy nové a potom zkoumá jejich vhodnost a nosnost. Mluví-li Kenny o „kontroverznosti metod“ jako o nějakém nedostatku, nechává zcela stranou, že v rámci některých strategií se určité metody mohou prokázat jako cenné nebo dokonce rozhodující, zatímco pro jiné strategie jsou málo významné, bezvýznamné nebo přímo nepoužitelné. Každá metoda vůbec a zejména každá metoda filosofická je velmi úzce spjata s určitými filosofickými východisky, principy a na druhé straně také s filosofickými strategiemi; metody jsou ovšem především záležitostmi filosofické taktiky. Tak jako existuje inkompatibilita mezi některými filosofiemi, může existovat také inkompatibilita mezi metodami samotnými i mezi filosofickými metodami na straně jedné a filosofickými koncepcemi či strategiemi na straně druhé. Unifikace, pokud jde o filosofická východiska nebo principy, je prostě nemyslitelná, protože tak, jako neexistuje jediná věda, ale pouze jednotlivé odborné specializace, tak neexistuje jediná filosofie, nýbrž pouze dialog různých filosofii a různě orientovaných filosofů. Za Kennyho pojetím se skrývá předsudek, že filosofie může a má být „zvědečtění“, tj. má se z ní stát „věda“ (eventuelně „metavěda“). To však znamená nepochopení toho, oč ve filosofii vskutku jde (a zejména do budoucna má jít).

(Praha, 960809-2.)